

Oekraïense perspectieven

Leuk om eens te vragen aan het begin van de les: wat is qua oppervlakte het grootste land van Europa? Twee antwoorden reken ik goed. Rusland heeft het grootste grondgebied in Europa, maar ligt er natuurlijk niet geheel in. Oekraïne is het grootste land dat helemaal op het continent ligt. In het stadje Rachiv staat zelfs een monument omdat het het geografische middelpunt van Europa is (er is overigens nog een handvol plekken buiten Oekraïne waar dit wordt beweerd).

Erik Ex (30, docent geschiedenis) reist dit schooljaar van Finland naar Singapore. Overal waar hij komt bezoekt hij scholen. Hij spreekt met leerlingen, leraren en onderzoekers over het (geschiedenis)onderwijs. Op deze manier wil hij nieuwe inzichten opdoen en leren van en over het onderwijs in andere landen. Zijn broer Luuk Ex (28, journalist) reist mee en maakt reportages. De Edyssee is te volgen via [facebook.com/onderwijsreis](https://www.facebook.com/onderwijsreis).

Erik Ex is docent geschiedenis.

Toch zullen veel leerlingen niet aan Oekraïne of Rusland denken als deel uitmakend van Europa. En weten er velen niet dat de twee landen een oorlog uitvechten. Die gaat misschien wel in essentie over de vraag of Oekraïne tot Europa behoort of tot de Russische wereld. De geschiedenisles blijkt een van de slagvelden in dit conflict. Als we Kiev binnenrijden, zien we een sokkel zonder standbeeld. Tussen twee drukke verkeerswegen staat een granieten cilinder. Er staan twee vlaggen op, de rood-zwarte partizanenvlag en het Oekraïense blauw-geel. Het wapen van het land, de drietand, staat in de sokkel gestoken. Oekraïne rekent af met zijn verleden. Tot 2013 stond Lenin hier. Er zijn beelden van een man die met een beitels stukjes slaat. Omstanders stromen toe om een stukje mee naar huis te nemen. In dit land is men bezig de geschiedenis te herschrijven. Hoe zou dit doordringen in de geschiedenisles?

Rechts: Erik Ex in gesprek met docente Irina. Foto: Luuk Ex. Onder: Erik Ex in de herinneringszaal van het museum voor de Tweede Wereldoorlog in Oekraïne. Foto: Luuk Ex.

Aan de overkant van de Dnjepr staat een beeld dat het voorlopig wel overleeft. Het is dan ook groter dan de Domtoren en heeft wel iets weg van het Vrijheidsbeeld dat een schild met hamer en sikkel vasthoudt in plaats van een fakkel. Het beeld staat boven op een museum. Daar ontmoeten we educatief medewerker Dimitri die ons vertelt hoe het museum zich ontwikkelt.

Luguber museumstuk

Vroeger was dit het museum van de Grote Patriotische Oorlog, nu is het het museum voor de Tweede Wereldoorlog in Oekraïne. Er zijn muurreliëfs te zien met heldhaftig vechtende Russen en buiten staat een flinke verzameling tanks. We zien een museum dat moderniseert, volgens Dimitri. De boodschap zal minder de overwinning zijn van de Sovjet-Unie en meer de tragedie van de oorlog. Dimitri is zelf gaan kijken in Duitsland en Nederland hoe Europese Tweede Wereldoorlogmusea eruitzien. Daar moet het meer op gaan lijken.

Daarom komt er nu meer aandacht voor de Holocaust. In een van de nieuwe vitrines hangt het meest lugubere museumstuk dat ik ooit zag: een handschoen gemaakt van mensenhuid. In de Sovjettijd werd dit niet tentoongesteld.

De Oekraïense partizanenlegers hebben nu ook hun eigen plaats in het museum. 'De partizanen

Duiding

We bezoeken docent Irina in het westelijke Novyi Rozdil, een voortvarende geschiedenisdocent die veel internationale projecten heeft gedaan met Euroclio (de internationale vereniging voor geschiedenisdocenten). Het doel van de projecten was het bevorderen van multiperspectiviteit in geschiedenshandboeken. Ze werkte samen met collega's uit voormalige Sovjetlanden, waaronder Rusland. Irina is van origine zelf Russisch, ze kan uitstekend met ze door één deur. Van haar wil ik duiding over de nieuwe tentoonstelling in Kiev. Is het museum niet gewoon alweer bezig met propaganda? Maar dit keer pro-Europees? Want waar is het perspectief van de separatist?

Links: Een sokkel zonder standbeeld. Hier stond tot 2013 Lenin. Foto: Luuk Ex. Onder: Een ambulance die in 2014 werd doorzeefd met kogels in het Donetsbekken. Alle inzittenden kwamen om. Foto: Luuk Ex.

hebben goede en slechte dingen gedaan, wij geven de bezoekers liever een volledig beeld en kiezen geen partij.' Onder leiding van Stepan Bandera werd gestreden voor Oekraïense onafhankelijkheid, maar werden ook duizenden etnische Polen gedood. Sinds kort is de ontvangsthall ingericht als expositieruimte. Er staat een doorzeefde ambulance uit de jaren zeventig. Die staat er om twee redenen, legt Dimitri ons uit. 'Allereerst om te tonen hoe weinig middelen de Oekraïners hebben tegen de invasie van de Russen. Ten tweede om de inhumane praktijken te laten zien van het separatistenleger.' Deze wagen werd beschoten in 2014, bij het begin van de oorlog in het Donetsbekken. Alle inzittenden kwamen om. Verder staan overal in de zaal persoonlijke eigendommen uitgesteld met verhalen van veteranen. Dimitri organiseert er lessen door veteranen, iets wat ik uit Nederland ook wel ken. Ze vertellen hun verhaal aan Kievse scholieren. Maar toch, de Bosnië-, Libanon- of Indonesiëveteraan is van een ander kaliber dan die van een oorlog die nu nog wordt uitgevochten. Is dit niet gewoon propaganda van het Westen? In een andere zaal hangen foto's van militairen naast gelijksoortige foto's uit de Tweede Wereldoorlog. Soldaten die schaften. Soldaten die schuilen. De één in zwart-wit de ander in kleur. Verder lijkt er weinig verschil. Toen én nu wordt de oorlog gestreden door gewone mensen. Slachtoffers van de situatie, vertelt Dimitri ons. Maar ik mis een perspectief. Hoe zit het met de strijders van de andere kant? Waar is hun perspectief? Zij staan niet op de foto's en er zijn geen teksten over hun slachtoffers. Gaat dat niet in tegen het idee van multiperspectiviteit? Dimitri zegt dat dat niet kan. Ze hebben simpelweg niks om tentoon te stellen van de andere kant. Zij brengen hun doorzeefde ambulances niet naar Kiev, denk ik erbij.

Daar is nu geen plek voor, volgens Irina. Oekraïne bestaat pas een kwart eeuw, het ligt onder vuur. Het perspectief van 'de ander' in de geschiedenislessen meenemen heeft geen prioriteit, legt ze uit. Het antwoord verrast me. Irina werkte mee aan een moderne geschiedensmethode met verschillende perspectieven. Ze is kritisch op boeken met een nationalistische inslag. Maar, de vijand verspreidt nepnieuws en is zoveel groter en sterker dan Oekraïne. De mensen hebben een gezamenlijke geschiedenis nodig. Dat begint in de geschiedenislessen. Als ik iets begin te mompelen over multiperspectiviteit krijg ik 'm zo terug op mijn bordje. Wij hebben makkelijk praten. Nederland bestaat al vierhonderd jaar en toch minstens een kwart van die periode heeft er zeer nationalistische geschiedschrijving bestaan. Het land is een bakken van rust. Dán, ja dán, is *nation building* misschien geen prioriteit meer in de geschiedenislessen. Maar nu is Rusland de vijand en de separatisten zijn verraders. Ik voel me vreselijk naïef. Natuurlijk heb ik geen flauw benul van wat zij meemaken. En wat zou u doen, als er dagelijks nieuws voorbijkomt van gesneuvelde landgenoten? Natuurlijk weet je dat ze aan beide kanten vallen. Maar het moge ook duidelijk zijn dat de voormalig grote broer nu de wapens heeft opgepakt. Geen kant kiezen in Oekraïne betekent onverschillig zijn. En ik weet één ding zeker: dát is niet de taak van een geschiedenisdocent. ■